

Demografie van gezinnen

Maarten Alders

Het gezin is in de loop der jaren van structuur veranderd. Steeds vaker bestaan gezinnen uit ongehuwde paren met kinderen. Het aantal ongehuwde paren met kinderen is sinds 1995 meer dan verdubbeld tot 214 duizend in 2003. Ook het aantal eenoudergezinnen nam toe, van 361 duizend in 1995 tot 425 duizend in 2003. Toch bestaat nog steeds driekwart van de gezinnen uit een gehuwd paar met een of meer thuiswonende kinderen. Ongeveer 42 procent van de gezinnen heeft twee thuiswonende kinderen, 40 procent heeft één thuiswonend kind. Er zijn steeds meer gezinnen met oudere ouders en jonge kinderen. In ruim 200 duizend gezinnen met minderjarige kinderen is de ouder vijftig jaar of ouder. Dit is ruim anderhalf keer zo veel als in 1995. Inwoning van de grootouders bij de eigen kinderen komt niet vaak voor. De gezinssituatie van allochtonen verschilt sterk van die van autochtonen. Ongeveer de helft van de Surinaamse en Antilliaanse/Arubaanse gezinnen zijn eenoudergezinnen.

Inleiding

Van oudsher bestaat het gezin uit twee (gehuwde) ouders met een of meer thuiswonende kinderen. In de loop der jaren heeft het begrip 'gezin' een iets andere betekenis gekregen. Steeds vaker krijgen stellen kinderen zonder eerst te trouwen. Daarnaast leidt echtscheiding, zeker in vergelijking met een aantal jaren geleden, steeds vaker tot eenoudergezinnen. Binnen deze eenoudergezinnen is de alleenstaande moeder of vader geheel of grotendeels verantwoordelijk voor de zorg van de kinderen. Een andere recente ontwikkeling is dat paren op steeds hogere leeftijd tot gezinsuitbreiding overgaan. De gemiddelde leeftijd waarop vrouwen voor het eerst moeder worden is tegenwoordig ruim 29 jaar, vier jaar hoger dan een kwart eeuw geleden. Het gevolg is dat ouders van gezinnen met jonge, afhankelijke kinderen gemiddeld ouder zijn. Niet alleen gezinnen zijn van structuur veranderd: meer algemeen geldt dit voor alle typen huishoudens. De wellicht belangrijkste ontwikkeling van de afgelopen decennia is dat mensen steeds vaker, al dan niet tijdelijk, alleenwonen. Dit is een van de oorzaken dat het aantal huishoudens de afgelopen jaren relatief sterker is gegroeid dan het aantal inwoners van Nederland. Het totale aantal inwoners is sinds 1995 met ruim 4 procent toegenomen tot 16,2 miljoen op 1 januari 2003. Het aantal huishoudens is in diezelfde periode met 8 procent gestegen tot 7,0 miljoen. Steeds vaker bestaan huishoudens uit slechts één persoon, en steeds minder vaak uit gezinnen met kinderen. Hoewel het aantal gezinnen met kinderen nog wel licht toeneemt, neemt hun aandeel in het totaal van de huishoudens af. Tegenwoordig vormen de 2,5 miljoen gezinnen met kinderen iets meer dan 36 procent van alle huishoudens, 2 procentpunten minder dan in 1995. Onder een gezin wordt in dit artikel steeds verstaan een al dan niet gehuwd paar met thuiswonende kinderen of een alleenstaande ouder met thuiswonende kinderen. Specifieke aandacht wordt besteed aan inwoning van de grootouders. De cijfers in dit artikel die betrekking hebben op 1 januari 2003 hebben een voorlopig karakter.

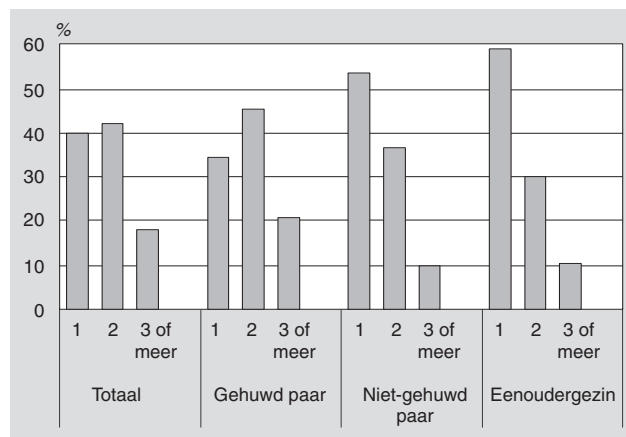
Gezinnen naar kindertal

Gezinnen met twee thuiswonende kinderen komen het meest voor, hoewel het verschil met éénkindgezinnen maar klein is. Van alle gezinnen met kinderen had op 1 januari 2003 42 procent twee thuiswonende kinderen en 40 procent één thuiswonend kind (grafiek 1). 'Grote' gezinnen met drie of meer kinderen vormen met

nog geen 20 procent een minderheid. Sinds 1995 is het aandeel grote gezinnen nauwelijks veranderd. Dit is wel eens anders geweest: in 1971 telde nog een derde van de gezinnen drie of meer kinderen. Het aantal grote gezinnen nam echter snel af toen eind jaren zestig en begin jaren zeventig het aantal kinderen dat geboren werd, en vooral het aantal derde en vierde kinderen, in korte tijd sterk daalde.

Het hier geschetste beeld is slechts een momentopname van de levensloop van gezinnen. Het is niet gezegd dat 40 procent van alle paren maar één kind heeft of uiteindelijk maar één kind krijgt. Een deel van de paren heeft immers al een of meer kinderen het ouderlijk huis zien verlaten. Anderzijds zullen vooral jonge paren nog te maken krijgen met gezinsuitbreiding. Uit het Onderzoek Gezinsvorming van het CBS blijkt dat de meeste paren een voorkeur hebben voor twee kinderen (Keij en De Graaf, 2001). In de meest recente bevolkingsprognose van het CBS wordt verondersteld dat van jonge generaties vrouwen 15 procent één kind zal krijgen en 45 procent twee kinderen.

1. Gezinnen naar type en thuiswonend kindertal, 1 januari 2003*

De meeste gezinnen – driekwart van het totaal – bestaan uit gehuwde stellen met een of meer thuiswonende kinderen. Steeds vaker echter worden kinderen geboren van wie de ouders niet getrouwd zijn. Hierdoor is het aantal gehuwde paren met kinderen gedaald van 2,0 miljoen in 1995 tot iets minder dan 1,9 miljoen in 2003, terwijl Nederland op dit moment 214 duizend niet-gehuwde paren met thuiswonende kinderen telt. Het laatstgenoemde cijfer is meer dan verdubbeld sinds 1995.

Steeds meer kinderen hebben dus ongehuwde ouders. Toch blijft deze groep kinderen relatief klein. Van de 4,6 miljoen thuiswonende kinderen hebben ongeveer 350 duizend kinderen niet-gehuwd samenwonende ouders. Opgemerkt moet worden dat veel ongehuwde paren na de geboorte van hun (eerste) kind alsnog trouwen. De kinderen hebben vanaf dat moment dus gehuwde ouders.

Steeds meer eenoudergezinnen

De afgelopen jaren is het aantal alleenstaande ouders sterk toegenomen, van 361 duizend in 1995 tot 425 duizend in 2003. Momenteel is een op de zes gezinnen een eenoudergezin. In 1995 was dit nog een op de zeven.

Ongeveer zes op de tien eenoudergezinnen hebben één thuiswonend kind (grafiek 1). Kinderrijke eenoudergezinnen komen niet

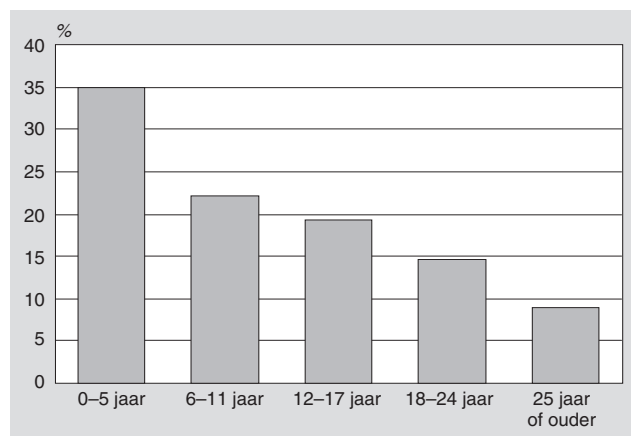
vaak voor: slechts een op de tien heeft drie of meer kinderen. Het grote aandeel eenoudergezinnen met maar één kind komt mede doordat relatief veel ouders scheiden voordat ze aan een tweede kind toekomen. Ongeveer de helft van de eenoudergezinnen is ontstaan door echtscheiding. In 2002 hebben 33 duizend echtscheidingen plaatsgevonden. In bijna 60 procent van de gevallen waren daarbij minderjarige kinderen betrokken. Meestal blijven deze kinderen na echtscheiding bij de moeder wonen. Als gevolg daarvan is in 84 procent van de eenoudergezinnen de ouder een vrouw. Dit percentage is de laatste jaren nauwelijks veranderd. Eenoudergezinnen ontstaan uiteraard niet alleen door echtscheiding. Ongeveer een kwart van de alleenstaande moeders is nooit gehuwd geweest. Voor een deel zijn dit vrouwen die kinderen hebben gekregen in een ongehuwde samenwoning, die vervolgens is ontbonden. Anderzijds betreft het moeders die als alleenstaande – vaak op jonge leeftijd – een kind hebben gekregen. Opvallend is dat in een op de tien gevallen de vader of moeder in het eenoudergezin gehuwd is maar niet met een vaste partner samenwoont. Dit kan zijn omdat een eventuele echtscheidingsprocedure nog niet is afgerond of omdat de ouders om uiteenlopende redenen niet daadwerkelijk tot een officiële scheiding zijn overgegaan.

Veel alleenstaande vaders en moeders gaan na verloop van tijd weer samenwonen met een nieuwe partner. Hoewel thuiswonende kinderen de kans op het vinden van een nieuwe partner iets verkleinen, woont ongeveer de helft van de gescheiden ouders met kinderen binnen vijf jaar na de echtscheiding weer samen met een nieuwe partner (Van Huis en Visser, 2001).

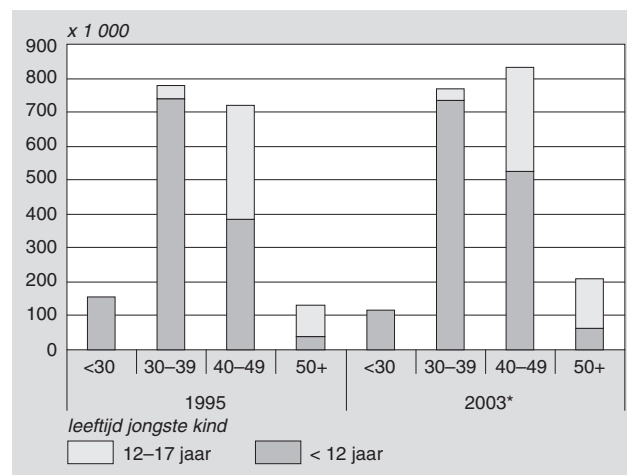
Ouders steeds ouder

Een aanzienlijk deel van de 2,5 miljoen gezinnen met kinderen bestaat uit gezinnen met jonge kinderen. In ruim een derde van de gezinnen is het jongste kind jonger dan 6 jaar (*grafiek 2*). In iets meer dan een vijfde van de gezinnen is het jongste kind 6 tot en met 11 jaar oud, en in iets minder dan een vijfde van de gezinnen is het jongste kind 12 tot en met 17 jaar. Dit betekent dat in ruim driekwart van de gezinnen, ofwel 1,9 miljoen gezinnen, minderjarige kinderen aanwezig zijn. In ruim 200 duizend van deze gezinnen is de referentieouder (zie Technische toelichting en verklaring van termen) vijftig jaar of ouder (*grafiek 3*). Dit is ruim anderhalf keer zo veel als in 1995. Vooral het aantal oudere gezinnen met kinderen onder de 12 jaar nam naar verhouding sterk toe, van 38 duizend in 1995 tot 63 duizend in 2003. Ook het aantal gezinnen waarvan de referentieouder 40–49 jaar oud is, is toegenomen. Het aantal gezinnen met oudere ouders en jonge kinderen blijkt dus toe te nemen. Het aantal gezinnen met jonge ouders neemt daarentegen af. Tussen 1995 en 2003 daalde het aantal gezinnen waarin de referentieouder jonger is dan dertig jaar met 40 duizend tot 116 duizend.

2. Gezinnen naar leeftijd jongste thuiswonende kind, 1 januari 2003*

3. Gezinnen met jongste kind jonger dan 18 jaar naar leeftijd referentiepersoon, 1 januari 1995 en 2003*

Inwonende grootouders

Een van de aspecten die een rol spelen bij de zorg voor ouderen is in hoeverre grootouders bij hun eigen kinderen inwonen. Deze paragraaf geeft een benadering van de omvang van dit verschijnsel aan de hand van een schatting van het aantal driegeratiehuishoudens. Precieze informatie hierover is niet te geven op basis van de huishoudensstatistiek. Zo is voor een echtpaar met thuiswonende kinderen wel bekend of een andere persoon deel uitmaakt van hetzelfde huishouden. Het is echter niet eenvoudig vast te stellen of er sprake is van een familierelatie tussen de ouder(s) in het gezin en de 'overige', inwonende persoon. Toch kan op basis van het leeftijdsverschil van de ouder(s) en de inwonende persoon wel worden geschat hoe vaak die inwonende persoon een grootouder is.

Op 1 januari 2002 woonden in Nederland ruim 250 duizend personen die in de huishoudensstatistiek worden aangeduid als 'overige' personen in een huishouden. Het betreft personen die geen partnerrelatie hebben met de referentiepersoon, en ook geen kind zijn van de referentiepersoon of van diens eventuele partner. Iets minder dan de helft van deze personen vormde een zogenaamd 'overig' huishouden. Dit zijn huishoudens bestaande uit meerdere personen, zoals samenwonende zussen of vrienden. Deze huishoudens kunnen buiten beschouwing worden gelaten omdat zich hieronder geen driegeratiehuishoudens bevinden. Daarnaast wonen ruim 140 duizend personen in bij een (echt)paar, met of zonder kinderen, of bij een alleenstaande ouder met een of meer kinderen. Deze inwonende personen zijn verdeeld over iets meer dan 100 duizend paren en alleenstaande ouders met thuiswonende kinderen.

Hoewel het niet in alle gevallen mogelijk is de familierelatie tussen het paar of de alleenstaande ouder en de 'inwoner' te achterhalen, kan door het leeftijdsverschil te bepalen wel een indicatie worden gegeven of het een ouder-grootouderrelatie betreft. In totaal zijn er ruim 32 duizend gezinnen in Nederland met een inwonend persoon die ten minste 15 jaar ouder is dan de referentieouder van het gezin (*staat*). Als er meer dan één inwonende persoon is, dan is voor het bepalen van de leeftijd en de burgerlijke staat van de inwonende persoon diegene geselecteerd die volgens de huishoudensstatistiek als eerste voorkomt op dat adres. Het aantal gezinnen met een inwonende persoon die minimaal 15 jaar ouder is dan de referentieouder kan als benadering dienen van het aantal gezinnen met inwonende grootouders.

In twee derde van deze gezinnen is één inwonend persoon aanwezig. In bijna 14 duizend gezinnen gaat het om een verweduwd persoon en in 4 duizend gezinnen om een gescheiden persoon. Opvallend is wellicht dat er 1,5 duizend gezinnen zijn met één, gehuwde, inwonende persoon. Te denken valt aan de situatie waarbij een van de grootouders is opgenomen in een verpleeg- of

Staat
Gezinnen met inwonende personen¹⁾ naar burgerlijke staat van de inwonende persoon, 1 januari 2002

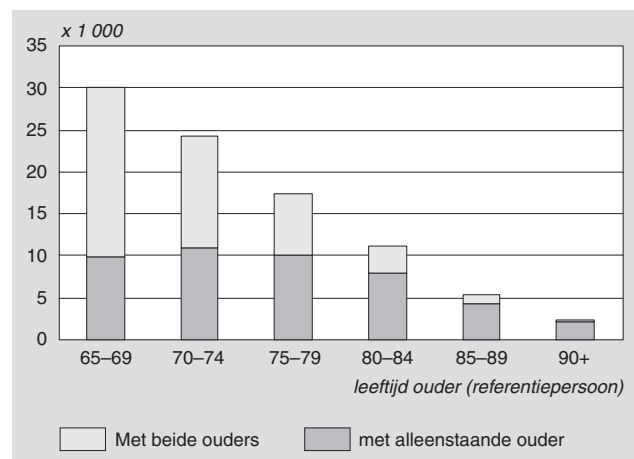
	Totaal	Leeftijd referentiepersoon in gezin			
		Jonger dan 30	30-39 jaar	40-49 jaar	50 jaar of ouder
Totaal aantal gezinnen met inwonende personen	32 228	3 587	12 516	10 842	5 283
Als % van totaal aantal gezinnen	1,3	3,0	1,6	1,2	0,8
Eén inwonende persoon w.v.	20 785	1 976	6 383	7 679	4 747
Gehuwd	1 529	267	692	428	142
Nooit gehuwd	1 403	266	484	414	239
Gescheiden	4 047	1 009	1 912	890	236
Verweduwd	13 806	434	3 295	5 947	4 130
Twee inwonende personen w.v.	10 505	1 220	5 692	3 069	524
Gehuwd	10 053	1 137	5 526	2 927	463
Drie of meer inwonende personen	938	391	441	94	12

¹⁾ Inwonende persoon is ten minste 15 jaar ouder dan de referentiepersoon van het gezin.

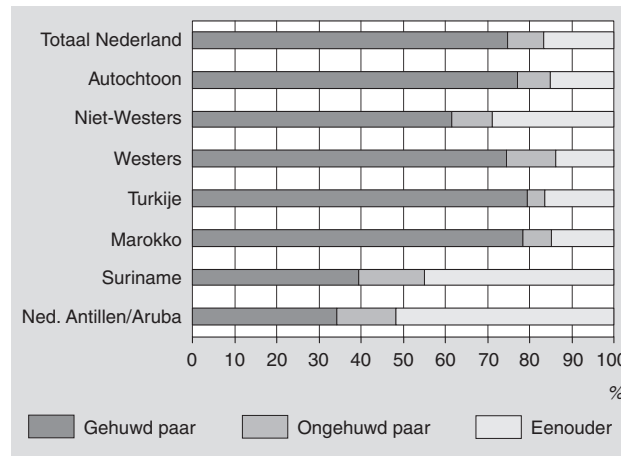
verzorgingshuis en de andere grootouder is ingetrokken bij een van de kinderen. In ruim 10 duizend gezinnen zijn twee inwonende personen aanwezig. In vrijwel alle gevallen zijn deze inwonende personen gehuwd. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat het oudere echtpaar betreft die inwonen bij het gezin van een van de kinderen.

Inwoning komt naar verhouding vaker voor bij jongere gezinnen dan bij oudere gezinnen. In totaal is in 3,5 duizend gezinnen waarvan de referentiepersoon jonger is dan 30 jaar, sprake van inwoning van een of meerdere personen (staat). Dit is 3 procent van alle gezinnen met een referentiepersoon van deze leeftijd. Bij gezinnen met een referentiepersoon tussen de 30 en 40 jaar woont in 1,6 procent van de gevallen iemand in. Is de referentiepersoon een 50-plusser, dan is het percentage met 0,8 nog maar de helft daarvan.

Naast de zogenaamde driegeratiegezinnen zijn er oudere gezinnen die bestaan uit volwassenen (zonder thuiswonende kinderen) en hun ouder(s). Verwacht kan worden dat naarmate de leden van dergelijke gezinnen ouder zijn, vaker sprake is van verzorging van de ouder door het volwassen kind dan van een omgekeerde zorgrelatie. Volgens de huishoudensstatistiek zijn er op 1 januari 2003 bijna 25 duizend gezinnen met volwassen kinderen van 25 jaar of ouder waarvan de referentieouder 70-74 jaar is (grafiek 4). Hoe hoger de leeftijd van de referentieouder, hoe vaker sprake is van eenoudergezinnen. In de 11 duizend gezinnen waarvan de referentieouder tussen de 80 en 85 jaar is, gaat het in bijna driekwart van de gevallen om een alleenstaande ouder die samenwoont met zijn of haar volwassen kind(eren). Strikt genomen gaat het hier om oudere eenoudergezinnen.

4. Gezinnen met volwassen kinderen (25 jaar of ouder) naar aanwezigheid en leeftijd van de ouder(s), 1 januari 2003*

Allochtone gezinnen: grote diversiteit

De gezinssituatie verschilt sterk tussen allochtonen en autochtonen. Van de niet-westerse gezinnen bestaan ruim zes op de tien uit een gehuwd paar met thuiswonende kinderen (grafiek 5). Tot gehuwde en niet-gehuwde allochtone paren zijn alle paren gerekend van wie ten minste één van beide partners allochtoon is. Als beide partners allochtoon zijn, is de man bepalend voor de herkomst van het paar. Bijna drie op de tien gezinnen zijn eenoudergezinnen. Het aandeel eenoudergezinnen is onder niet-westerse allochtonen bijna twee keer zo groot als onder autochtone gezinnen.

5. Gezinnen naar type en herkomstgroepering¹⁾, 1 januari 2003*

¹⁾ Bij gehuwde en niet-gehuwde allochtone paren zijn alle paren geteld van wie ten minste één van beide partners allochtoon is. Als beide partners allochtoon zijn is de man bepalend voor de herkomst van het paar.

De verschillen tussen de diverse groepen allochtonen zijn groter dan die tussen de autochtone en de niet-westerse allochtone bevolking. Bij de vergelijking van de gezinssituatie van de grootste groepen niet-westerse allochtonen – Turken, Marokkanen, Surinamers en Antillianen/Arubanen – springt de grote diversiteit in het oog. Meer dan de helft van de Antilliaanse/Arubaanse gezinnen bestaat uit eenoudergezinnen (grafiek 5). Bij de Surinaamse gezinnen gaat het om iets minder dan de helft van de gezinnen. In vrijwel alle gevallen gaat het om alleenstaande moeders. Dit beeld past in de cultuur van het herkomstland, waar de moeder de zorg draagt voor de kinderen en de vader zich relatief vaak afzijdig houdt van het gezin. Ook het ongehuwd samenwonen in combinatie met het hebben van kinderen komt bij deze groepen allochtonen relatief vaak voor.

Dit vormt een scherp contrast met de Marokkaanse en vooral de Turkse bevolking. Daar komt het maar weinig voor dat paren met kinderen niet gehuwd zijn. Overigens is ook het aandeel ongehuwde autochtone paren met kinderen relatief laag. Wel moet worden bedacht dat autochtone paren gemiddeld ouder zijn dan Turkse en Marokkaanse paren en in veel gevallen inmiddels hun ongehuwd samenzijn hebben omgezet in een huwelijksrelatie. Vier op de vijf Turkse en Marokkaanse gezinnen zijn gehuwde paren met kinderen. Vooral Turken trouwen op relatief jonge leeftijd en krijgen vaak snel na het huwelijk kinderen. Ruim de helft van 20–34-jarige Turken maakt deel uit van een gehuwd paar en heeft een of meer thuiswonende kinderen. Voor autochtonen van deze leeftijd is dit aandeel nog geen kwart.

Het aandeel Turkse en Marokkaanse eenoudergezinnen, een op zeven, is vergelijkbaar met dat van autochtone eenoudergezinnen. Opvallend is dat Turkse en Marokkaanse alleenstaande ouders in veel gevallen wel gehuwd zijn.

Literatuur

Huis, L.T. van, en H. Visser, 2001, Weer samenwonen na scheiding of vereduwing. Maandstatistiek van de Bevolking, februari 2001, blz. 17–22. CBS, Voorburg/Heerlen.